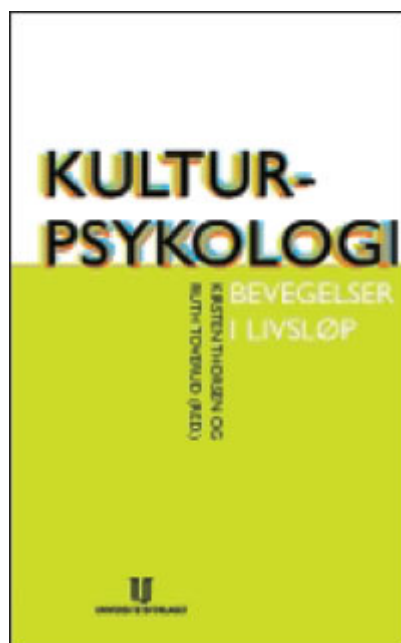

Bokanmeldelser

PUBLISERT 1. januar 2004

Kirsten Thorsen og Ruth Toverud (red.)

Kulturpsykologi. Bevegelser i livsløp

Oslo: Universitetsforlaget, 2002.

Kr 298. 230 sider. ISBN 82 518 4007 4

Anmeldt av Anne-Kristine Schanke

Det er en gruppe kvinnelige psykologer som kaller seg «kulturpsykologisk salong» som har skrevet boka. De har tatt opp arven etter Harriet Holter, som tok initiativ til en kulturpsykologisk tilnærming til faget, etterfulgt av Hanne Haavind, som har skrevet forordet.

Kultur blir referert til som et bestemt system av meningssammenhenger, et univers av mening som ordner og gir form til menneskelig erfaring og virkelighet.

Meningssystemene som vi kaller kultur, og den meningsskapende virksomhet som kulturens medlemmer deltar i, er to sider av samme sak.

Kulturpsykologi er studiet av hvordan kulturelle tradisjoner og sosial praksis regulerer, uttrykker og omformer den menneskelige psyke. Ordet kontekst er et nøkkelord.

Kulturpsykologi søker å forstå oppvekst, modning og aldring innenfor livsløp preget av kulturelle oppfatninger om barndom, utvikling, foreldreskap, aldring og kjønn.

Forfatterne vektlegger betydningen av å forstå hvilke diskurser eller forståelsesformer

som er dominerende eller i motsetning til hverandre innenfor en kultur, og hva slags forhandlinger som pågår i interaksjon mellom ulike aktører.

De sosiokulturelle og kulturhistoriske tradisjonene er viktige utgangspunkter for boka. I kjølvannet av at den russiske vitenskapsmann Leo Vygotskys tenkning ble kjent i Europa, ble det på 1970-tallet dannet miljøer for en kulturinkluderende utviklingspsykologi hvor Jerome Bruner, Michael Cole, Barbara Rogoff, Jaan Valsiner og James Wertsch var sentrale.

Det har tidligere vært utgitt bøker av norske psykologer som tar utgangspunkt i sosiokulturelle eller kulturhistoriske tradisjoner, bl.a. av Karsten Hundeide. Forfatterne mener imidlertid at deres bok representerer noe nytt; kombinasjonen av disse tradisjonene og et sosialkonstruksjonistisk perspektiv, hvor arven fra Berger og Luckmann står sentralt. Det grunnleggende i deres bok fra 1966 var den nye erkjennelsen om at også vitenskapelige retningslinjer preges av sin tid og vil endres med tiden. Men forfatterne bærer også med seg arven fra andre innenfor samfunnsvitenskapene som i det senere har vært opptatt av samspillet mellom individ, kultur og samfunn, slik som Clifford Geertz, Erica Burman, Kenneth Gergen, Bronwyn Davies, Rom Harré og Philip Cushman.

Den kulturpsykologiske tenkemåten inneholder mye sprengstoff i forhold til i alle fall den psykologi jeg har studert på 70-tallet. Her kastet stadieteorier ut, utvikling skjer hele livet og den er ikke universell slik meta-teoriene formulerte det. Ruth Toverud beskriver i sitt kapittel om individ og kultur hvordan selvbegrepet flyttes «ut av hodet» og plasseres relasjonelt og i kontekst. Identitetsbegrepet utfordres ved bl.a. begrepet det multiple selv. Her vektlegges det motsetningsfylte, vi preges både av kontinuitet og endring gjennom brudd og skiftninger, og det illustreres med rikelige eksempler. Vi opptrer ikke entydig, men mangesidig i våre ulike posisjoner – rollebegrepet kritiseres som for statisk. Dette er tankegods å bryne seg på.

Seks undersøkelser omtales i et kulturanalytisk perspektiv, fire av dem omhandler barn og deres relasjoner til andre barn og voksne. Agnes Andenæs skriver om besteforeldreskap i utsatte familier, Tine K. Jensen om mistanke om seksuelle overgrep, Oddbjørg Skjær Ulvik om fosterbarn og Liv Mette Gulbrandsen om jenter i en storby. Haldis Hjort tar opp psykoterapi og viser hvordan terapi må forstås som kulturell praksis og behandler også det hun kaller for «kosmetisk psykoterapi». Kirsten Thorsen behandler aldring og alderdom i et kulturanalytisk perspektiv og viser hvordan idealene har endret seg, men får også frem kjønnsperspektivet.

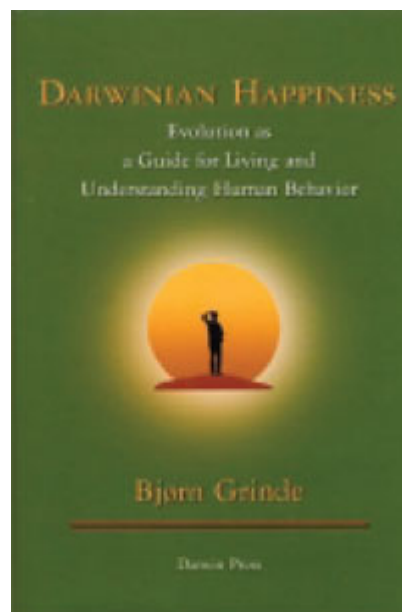
Forfatterne har fremlagt teori grundig og oversiktlig for leseren og gjør kontinuerlig rede for de teoretiske forutsetninger de bygger sine fremlegginger på. Slik kan den uskolerte leser følge med, selv om intensjonsdybden i begrepet for en del av oss vil være mangelfull. Alle analysene bygger på omfattende forskningsarbeider. Jeg savner at man ikke innledningsvis til hvert kapittel har redegjort litt mer for studiene, hvem de består av, hvordan de ble utført og i noen grad hvordan kunnskapsmengden analyseres innen en kvalitativ og kulturanalytisk kontekst. For det vi presenteres er «snapshots» og

eksempler fra omfattende analyser av forskningsarbeid. Når dette er sagt, er det et hovedinntrykk at boka langt på vei gir et helstøpt og samtidig mangfoldig bilde av norsk kulturpsykologi, først og fremst gjennom sin gjennomgående og sterke teoretiske forankring.

For en effektiv dame oppleves boka av og til som noe ordrik. Faren ved kulturpsykologi er videre at man tendensiøst kan oppfatte det som skrives som «selvfølgeligheter», nettopp fordi det beskriver kulturelle fenomener vi kan gjenkjenne. Men det er også kulturpsykologiens intensjon; heve frem det vi tar for gitt og tydeliggjøre det. Er det dette vi på 70-tallet kalte det ideologiske grunnlaget for vårt tankegods?

Kulturanalyser er prinsipielt viktig innenfor all psykologisk praksis. I Haldis Hjorts bidrag kan vi trekke implikasjoner over til psykoterapeuters praksis. I noen av kapitlene som omhandler barn vil grunnlaget for rettsavgjørelser knyttet til barns velferd eller forventninger fra omsorgsgivere kunne avdekkes ved denne type studier.

Hanne Haavind skriver i forordet at kulturpsykologi skal være med på å gi gjenkjennelse og retning til våre menneskelige bestrebelser. Jeg er enig i at boka bidrar til begge deler. Det vil være spennende å se om også mannlige norske psykologer vil komme med sine bidrag innen det kulturpsykologiske fagfeltet og belyse nye temaer som enda er lite påaktet.

Bjørn Grinde

Darwinian Happiness. Evolution as a Guide for Living and Understanding Human Behavior

New Jersey, USA, Darwin Press, 2002

USD 27.50. 409 sider. ISBN 0 87850 159 2

Anmeldt av Joar Vittersø

Evolusjonspsykologien har fått sin «hjelp-deg-selv»-bok. Budskapet er at riktig anvendt gir biologisk kunnskap håp om en bedre verden. Lik en indisk guru som kan tilby

innsikt i livets områder, vil genenes hvisking være veiviser i søken etter livstilfredshet. Ved å lytte til vår indre guru kan vi skape en bedre framtid for oss selv, våre medmennesker og for miljøet. Oppskriften er å unngå den type stress som et unaturlig miljø (sic) påfører oss, samt å søke positive opplevelser.

Dette budskapet er en reformulering av utilitarismens læresetning om å maksimere velbehag og unngå smerte. Sett fra et samfunnsfaglig livskvalitetsperspektiv er det således lite nytt. Bokas prosjekt kan nok bedre forstås som en generell og lettlest innføring i skjæringspunktet mellom biologi og evolusjonspsykologi. Knyttet opp mot dette rammeverket presenterer Grinde hypoteser om de evolusjonære årsaker til både stress og gleder. De fleste koker ned til en elementær hedonisme, der hjernens belønningssentra inntar hovedrollen. Problemet slik Grinde ser det, er at våre gener ikke er utviklet for å håndtere den tiden vi nå lever i. Hemmeligheten bak den Darwinske lykke («the Holy Grail of Darwinian happiness») blir således å velge livsstil og miljø som gir optimal mengde positive sanseopplevelser og tilfredshet gjennom et helt liv.

Grinde er opptatt av at dagens mennesker lever i et miljø som er suboptimalt i forhold til det våre steinalder-forfedre måtte forholde seg til. Jeg tror lesere som kjenner den kritiske antropologien om jeger- og sankerkulturer vil finne at Grindes perspektiv her tenderer til bli romantiserende. Ikke at Grinde er fullstendig ukritisk til ulemper ved fortidens levekår og fordeler ved vårt eget samfunn, men i det store og hele tegner han et bilde der våre følelser og sosiale relasjoner primært må forstås som det svaret evolusjonen ga på en tilværelse i det han kaller et naturlig miljø. Her er Grindes tanker om emosjoner nær de Darwin presenterte for mer enn 100 år siden. Som kjent mente Darwin at emosjoner var en overlevning fra vår prehistoriske fortid som i dag stort sett har utspilt sin rolle. Tilsvarende er Grindes syn på emosjoner hovedsakelig orientert mot emosjonenes funksjon i vår forhistorie. Hans «hjelpdeg- selv»-råd innebærer derfor at vi bør fortolke følelsenes budskap i en steinalder- kontekst. Her vil nok de fleste psykologer innvende at moderne emosjonsteori har utviklet et mer nyansert syn på både emosjoner og kognisjon enn det Darwin presenterte, og at selv dagens evolusjonspsykologiske begreper kan bli for unyanserte.

Jeg vil tippe at Grindes mangel på gode psykologiske begreper gjør boken mindre interessant for Tidsskriftets lesere. Den som imidlertid finner det interessant at Beethovens femte symfoni virker appellerende til oss fordi det i tidligere tider var oppportunt å være orientert mot barnegråt, i tillegg til at opplevelsen av klare lyder var stimulerende (den funksjonelle betydningen av dette siste er å framskynde språkutvikling), vil finne mange godbiter i boka. Dette er ikke ironisk ment. Grinde har en god oversikt over biologi og evolusjonspsykologi. Ikke minst kapitlene om malerkunst og musikk er interessante. Her kopler Grinde elementer av utviklingshistorie med menneskets kunstneriske gleder på en kreativ og spennende måte. Bokas viktigste bidrag ligger trolig i den sammenfatningen som gjøres i disse to kapitlene. Likevel er nok penselen Grinde bruker til sitt menneskeportrett i groveste

laget for vekke psykologers interesse. For meg ble i hvert fall bokas reduksjonisme plagsom.

Nå er det neppe norske psykologer Grinde har hatt i tankene da han skrev boka. Selvhjelpsboka er trolig rettet mot en slags søkende, amerikansk middelklasse. At dette er bokas målgruppe kommer spesielt til uttrykk i den freidige måten selvfølgeligheter og naive verdensanskuelser blir presentert på. Ikke minst gjelder dette kjærlighet, familieforhold og sex. Her skinner hensynet til den amerikanske middelklassens verdier tydelig igjennom, som når Grinde ber leseren om unnskyldning dersom hans lite fordømmende beskrivelser av menneskets sexliv har virket støtende på leseren.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 41, nummer 1, 2004, side 53-54